

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ה.)

בס"ד | גיליון 28
בהר - בחוקותי
התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

הסיפור המדהים על האור החיים הקדוש

"... ביתו היה פתוח לרוחה לכל אדם, על אחת כמה וכמה לבני תורה שנהגו להיכנס לביתו ועד לחכמים, ולא זו בלבד אלא שלבו היה פתוח לכל נזקק וקשה לב, והיה מסייע לעניים ככל יכולתו ולמעלה מזה. רבנו היה דואג לצרכיהם של בני תורה ומדי שבוע היה נוהג לקנות עגל מיוחד לשבת שוחט אותו ומחלק את בשרו בין תלמידי חכמים, למען יאכלו וישבעו לכבוד שבת.

מסופר, שבוע אחד פרצה מחלה בבהמות בעירו סאלי, וכל הבהמות שנשחטו לכבוד השבת נמצאו טרפה, מחוץ לאותו עגל ששחטו לצרכי רבנו. אחד התושבים, והוא גביר ונכבד בעמיו, שהצטער ביותר שלא יוכל לאכול בסעודתו בשר לכבוד שבת, פנה לרבנו ובקש להקציב לו מנת בשר, והוא מוכן לשלם כל מחיר אשר יצטת עליו.

בקשתו נדחתה על ידי רבנו בצִיָנו שכל הבשר מִקִּדְשׁ לִצְרָכֵי הַתְּלִמִּידֵי חֲכָמִים הַבָּאִים לִקְבֹּל אֶת מְנוּתֵיהֶם לְכַבּוֹד שֶׁבֶת. תוך שהם מדברים הגיע אחד העניים הקבועים, ורבנו הגיש לו את מנתו, הִצִּיר לו לאותו עשיר היתכן שאין בשבילו כלום ולאותו עני בבגדיו המרופטים נותן חלק יפה, ומתוך כעסו הפליט דברים שְׁהוּוּ לְבִזְיוֹן הָעֵנִי שֶׁהָיָה תִלְמִיד חָכֵם מִפְּלֵג. רבנו לא רצה להתוכח עם אותו עשיר שעזב את הבית ובקשתו לא נענתה. **בלילה ההוא חלם רבנו שנגזרה עליו גזרת גלות לשנה תמימה, מפני שלא יצא להגנת התלמיד חכם שנעלב על ידי אותו עשיר.**

רבנו קבל עליו את הדין, שבשבע הבא גלה מביתו והחל בשנת הגלות פשוטה כמשמעה, גלות ממש. לא לן במקום אחד יותר מלילה אחד, וכבר למחרת עם אור הבקר יצא למקום אחר, להמשך הגלות. לעתים קרובות גבר עליו הרעב, אולם הצדיק עליו את הדין בגלל בזוי תלמיד חכם במעמדו.

מ"ב חדושים שנתגלו לו מן השמים

בערב שבת אחד משנת גלותו, הגיע בעל "אור החיים" הקדוש ליער סמוך לעיר, וישב לנוח על אבן אחת. תוך שהוא יושב נתחדשו על ידו מ"ב הפרושים לפסוק "אם בחקתי תלכו".

בהגיעו לעיר, וכדרכו הסתיר את זהותו, נכנס לבית הכנסת כאחד האורחים ארחי פרחי. אחד מנכבדי המקום הזמין אותו לבוא לסעוד על שלחנו. בתם סעודת השבת באוירה המרוממת הזמין אותו המארח "באו ונלכה לשלחנו של הרב המקומי המרא דאתרא, הגדול בתורה וביראת שמים ותושבי העיר מעריכים אותו ביותר, שכן הוא משמיע דברי תורה הנאמרים במתיבתא דרקיעא".

המארח ואורחו התישבו לשלחן והקשיבו רב קשב לדברי התורה שהשמיע הרב במסיבה קדושה זו, והן 14 הפרושים הראשונים על הפסוק אם בחקתי תלכו, והוסיף כי הדברים האלה נאמרו במתיבתא דרקיעא בשם רבי חיים בן עטר. האורח בעל "אור החיים" הקדוש שכאמור היה בין המסובים לשלחן, העיר בעניויותו "חיים בן עטר", והשמיט את התואר "רבי".

המסבים הזדעזעו לשמע הערתו, שכן בימים ההם כבר נודע שמעו בקהלות ישראל, ולכן הגיבו בצורה נמרצת על התנהגותו של האורח. בגלל כבוד השבת ומדת הכנסת האורחים, הסתפקו באזהרה לאורח להיות זהיר מעתה בכבודו של אותו צדיק בעל "אור החיים" הקדוש. המסובים אף באו בטענות נגד המארח על שהביא לכאן אדם שפגע לא רק בכבודו של הרב מרא דאתרא אלא גם בכבודו של בעל "אור החיים" הקדוש.

בסעודת הצהרים של השבת, המשך הרב ודרש עוד 14 פרושים נוספים על הפסוק הנזכר לעיל: אם בחקתי תלכו, וחזר להוסיף כי אף פרושים אלו נאמרו במתיבתא דרקיעא בשם רבי חיים בן עטר, ושוב הגיב האורח בביטול "חיים בן עטר" והשמיט את התואר רבי. גם הפעם הסתפקו המסובים באזהרה, בהוסיפם "אין עונשין אלא אם כן מזהירים" ועליו להמנע מלפגוע באותו איש קדוש היושב בעירו ומצודתו פרוסה למרחקים ולמרחבי תפוצות הגולה. כמובן שגם הפעם העירו למארח כי עליו להיות זהיר יותר ולא להכניס בביתו אנשים כאלה.

המשך הסיפור בעמוד 2

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

2 |

בס"ד | גיליון 28
בהר - בחוקותי
התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

שבע פורענויות על שבעה חטאים

ויקרא כ"ו ט"ז: "אף אני אעשה זאת לכם, והפקדתי עליכם בְּהִלָּה אֶת הַשְּׁחָפֹת וְאֶת הַקְּדָחַת, מְכַלּוֹת עֵינַיִם, וּמְדִיבַת נֶפֶשׁ; וְזָרְעֵתֶם לְרִיק וְזָרְעֵתֶם, וְאָכַלְתֶּם אֶת־אֲבִיבֵיכֶם".

אף אני אעשה זאת לכם: "ע"ד הפשט אפקוד עליכם כזאת, לפי שמדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה, וכשם שחטאתם בשבעה עברות שהזכיר כך אפקוד עליכם בשבעה פורענויות המבהילות אתכם. את השחפת ואת הקדחת, הרי שנים. וכדי שלא יחשבו בעצמן שיחיו מתוך המכות הללו, ת"ל: מכלות עינים ומדיבות נפש, כלומר שימותו בהן, הרי שלשה. זרעתם לריק זרעכם ואכלוהו, הרי ארבעה. ונתתי פני בכם ונגפתם, הרי חמשה. ורדו בכם שונאים, הרי ששה. ונסתם ואין רודף אתכם, הרי שבע פורענויות. ומזה אמר הכתוב: שבע על חטאתיכם כלומר שבע פורענויות על חטאתיכם שהם שבע...".

(רבינו בחיי)

הפרת הברית ותוצאותיה

ויקרא כ"ו כ"ה: "וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֶקֶמַת נֶקֶם בְּרִית וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל עַרְיֵיכֶם וְשַׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם וְנִתְתֶם בְּיַד אוֹיֵב".

נקם ברית: "פירש"י מתנ"כ יש נקם שאינו בברית ואיזה זה סימוי עינים של צדקיהו, יל"פ ע"פ תנחומא ר"פ ואתחנן א' שבעה שנדמו לאדם הראשון צדקיהו בעיניו נעצו בעיניו לונביות של ברזל ולא נתעוורו עיניו עד ששחט את בניו לעיניו ואח"כ נתעוורו עיניו, והנה בכל התוכחה מצינו שהחוטא נעבש אבל לא מצינו שאחר נענש כדי שהחוטא יקבל ענשו וזהו נקם שאינו בברית וזה היה מדה כנגד מדה שכתוב בצדקיהו וגם את בריתי הפר ולכך גם העונש הי' שלא בברית".

(טעמא דקרא עמוד ק"ד)

כשכיר – כתושב, תלוי בך!

ויקרא כ"ה מ': "כְּשִׁכִּיר כְּתוֹשֵׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ". "אם תתנהג עמו כשכיר, תהיה אתה בעל הבית והוא שכיר, ואם לאו כתושב, הוא יהיה עיקר ואתה שכיר לו".

(שפתי כהן)

המשך הסיפור מעמוד 1

בסעודה השלישית "סעודת זער אנפין"

השלים הרב את הפרושים הנוספים לפסוק הנ"ל, 14 במספר, כדי להשלים את מ"ב הפרושים לפסוק הנ"ל. אף הפעם נהג האורח כמנהגו והגיב בביטול תוך השמטת התאר "רבי", אולם הפעם, כיון שזה היה כבר בצאת השבת, הוצא האורח ונכלא בחדר הקהל, כדי להטיל עליו חרם כדינו של המבזה תלמידי חכמים ופוגע בכבודו של קדוש עליון, הוא בעל "אור החיים" הקדוש.

קהל המסובים המשיך בברכת המזון ובתפילת ערבית.

לפתע נשמע קול סערה אדיר, מפרק הרים ומשבר סלעים, וכל הסביבה חרדה כאילו העולם עומד להחרב. הרב עשה שאלת חלום והודיעו לו מן השמים שהיות ובעל "אור החיים" הקדוש נמצא תפוס אצלו ואינו יכול לעשות הבדלה, לכן שר הגיהנם הרעיש את העולם שאין יכול לפתוח שוב הגיהנם, תיכף פתח הרב החדר שחררו מכלאו, ופיסו וכבדו. מן השמים הודיעו לבעל "אור החיים" הקדוש "עלבונו הנוכחי השלים את שנת הגלות" ועתה הנך רשאי לחזור לביתך ולהמשיך בהרבצת תורה בעל פה ובכתב, להאיר לארץ ולדרים עליה".

סיפור זה הובא בהקדמה לספר אור החיים הקדוש, ולולי דמסתפינא הוא אמינא דהאור החיים הקדוש שתק כשנתבזה ת"ח, ולכך נתבזה הוא.

רצון לעבוד ע"ז מוביל לגלות בין עובדי ע"ז

ויקרא כ"ו ל"ג: "וְאֵתְכֶם אֲזַרָה בְּגוֹיִם וְהִרִיקְתִּי אַחֲרֵיכֶם חֶרֶב וְהִיְתָה אֶרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעַרְיֵיכֶם יִהְיוּ חֲרָבָה".

"ואתכם אזרה בגוים" וגו' אמר להם המקום לישראל: הואיל ואתם רוצים בעבודת כוכבים אף אני אגלה אתכם למקום שיש עבודת כוכבים...".

(במדבר רבה, נשא פרשה ז' י')

פחד תחת פחד

ויקרא כ"ו ל"ו: "וְהִנְשֹׂאֲרִים בְּכֶם וְהִבֵּאתִי מַדְּךָ בְּלַבְבְּךָ בְּאַרְצַת אֲבִיבֵיהֶם וְרָדְף אֹתָם קוֹל עֲלֵה נֶדְף וְנָסוּ מִנְּסַת חֶרֶב וְנִפְּלוּ וְאִין רָדְף".

והנשארים בכם: "נראה שהכוונה על הצדיקים שלא חטאו, רק שלא הוכיחו את הרשעים, וכמו שמסיים: וכשלו איש באחיו, ודרשו (שבועות דף לט). איש בעון אחיו, שהיה בידם למחות ולא מיחו. לכן לא יהרגו אלא יענשו בפחד, כמו שמסיים: ורדף אותם קול עלה נדף וגו' ורודף אין וגו', והוא מדה כנגד מדה, בשביל שפחדו להוכיח את הרשעים – לכן יענשו בפחד".

(טעמא דקרא עמוד ק"ד)

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

האבות קיימו את התורה לפני שניתנה והראו בכך את אהבתן לבורא נותן

התורה, לפיכך אהבן גם הקב"ה

יומא דף כח: "אמר רבא ואיתימא רב אשי: קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שנאמר: תורת - אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה."

"ברוך המקום ברוך הוא שספר עצמו עם הצדיקים הראשונים, אדם העלה שור על גבי המזבח, שנאמר: ותיטב לה' משור פר וגו' (תהלים ס"ט ל"ב), נח קיים מה שכתוב בתורה, שנאמר: ויבן נח מזבח לה' (בראשית ח' כ'), אברהם קיים מה שכתוב בתורה, שנאמר: עקב אשר שמע אברהם בקולי (שם כ"ו ה'), יצחק קיים מה שכתוב בתורה, הושלך לפני אביו כשה לטבח, יעקב קיים מה שכתוב בתורה, שנאמר: ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם וגו' (שם ל"ה ד'), יהודה קיים מה שכתוב בתורה, בא אל אשת אחיך ויבם אותה (שם ל"ח ח'), יוסף קיים את כל התורה כולה, כבד את אביו, לא תנאף, לא תגנוב, לא תענה, לא תחמוד, תורה לא ניתנה להן והן עשו אותה מאליהן, לפיכך אהבן הקדוש ברוך הוא אהבה גמורה והשווה את שמן לשמו הגדול, עליהן הוא אומר: אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' (תהלים קל"ט א'), ואומר: הצור תמים פעלו וגו' (דברים ל"ב ד'), ואומר: הא-ל תמים דרכו אמרת ה' צרופה (תהלים י"ח ל"א)."

(תנא דבי אליהו רבה פרשה ז')

פירוש: כשקיימו האבות את התורה לפני שניתנה הראו את אהבתן לבורא נותן התורה, לפיכך אהבן גם הקב"ה.

הרהור כנגד הרהור

יומא דף כס: "הרהורי עבירה קשו מעבירה".

"יש צדיק שיש בידו עוון של הרהורים רעים ויש רשע שהרהר בתשובה בדכדוכה של מוות, מה עושה הקב"ה, מעביר את הצדיק דרך גיהנום ורואה דובים ואריות של אש הטורדים את הרשעים בגיהנום. ויש לו מורא ופחד ואימה ומהרהר בעצמו שגם הוא ידונו אותו ולא יעלוהו אל הגן עדן וזה ההרהור מכפר הרהורי עבירה, מדה כנגד מדה. וזה הצדיק מעלה עמו את הרשע שהרהר בתשובה (עמק המלך דף יח.)."

לא ניסו "לשבר" הרהורים הרעים, ישבר ה' לבם

"... וכל אותם שמהרהרים בעבירה ואין מבטלים ההרהורים ע"י התורה או ע"י שאר דברים, לעתיד לבוא הקב"ה ישבר לבם". פירוש: לא ניסו "לשבר" הרהורים הרעים, ישבר ה' לבם.

(מדרש תלפיות ענף "הרהור" וענף "חלומות")

מדוע אין עתה נשמות חדשות

ויקרא כ"ה ה': "את ספיח קציףך לא תקצור ואת ענבי זיףך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ".

קודם חורבן הבית היו יורדות נשמות חדשות מלמעלה, ועתה אחר החורבן בשביל שלא שמרו ישראל השמיטה, הפסידו זה שאין לנו נשמות חדשות כי אם מספיחים, מדה כנגד מדה. וגם בשביל שאכלו חדש - אבדו נשמות חדשות.

(ילקוט ראובני בשם האידרא, הובא בפלאות עדותיך עמוד רל"ג)

המחדש בתורה גורם לארץ להוציא יבולה ולצמיחת פירות העץ

ויקרא כ"ו ד': "ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פרי".

"... כי בזה חפץ הש"י שתהיו עמלים בתורה בעמל ויגיעה להוליד בכל פעם דברים חדשים, כי הגם שהאדם לומד הלכות פסוקות בכל זמן ואינו עושה פרי להוליד, עדיין לא הגיע לתכלית המקווה, וזהו 'נשאת ונתת באמונה', ענין משא ומתן בענייני התורה. וקבעת עתים לתורה, כי המשא ומתן הוא לפי המקום והזמן. ועסקת בפריה ורביה, להוליד בכל פעם תורה חדשה. ומה מאד נחמד הדבר להשכיל גם בכאן מדה כנגד מדה, אם בחוקותי תלכו' להוליד תולדות בתורה - ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פרי".

(אגרא דכלה)

כנגד הקובע עתים לתורה, אמר שזה שכרו, שיבואו הגשמים בעתם

"אם בחוקותי תלכו" שתקבעו עתים לתורה, עד שבאותה עת ילכו רגליו כמעצמם באותו עת שקבעו לחוק ולא יעבור, בשכר זה הבטיח "ונתתי גשמיכם בעתם", כי כנגד הקובע עתים לתורה, אמר שזה שכרו, שיבואו הגשמים בעתם, וכמו שארז"ל (תענית דף ז:): אין הגשמים נעצרים כי אם בעוון ביטול תורה.

(יגדיל תורה, ויקרא עמוד ק"ב)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.ה)

4

בס"ד | גיליון 28

בהר - בחוקותי

התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

המתנהג כגור (היינו), שנוהג בארעיות ואינו מוציא הרבה על דירתו) בעוה"ז, יבנה לו בית נאמן לעוה"ב

ויקרא כ"ה כ"ג: "וְהֶאֱרַץ לֹא תִמְכַּר לְצִמְתָּת כִּי לִי הֶאֱרַץ כִּי גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אִתְּם עִמְדִי."

"... וביד האדם להרגיל טבעו מעט מעט להסתפק במועט ולהיות מצטמק ויפה לו, ואם הוא מצטער כך היא חובתנו וכך נאה לנו לחיות חיי צער על התורה ועל העבודה ועל חורבן בית המקדש וביטול תורה ועבודה ועל רעות רבות שגרמנו בעונותינו, ולכן אפילו אם הרחיב ה' את גבולו לעולם יהיה מצטמק ויפה לו.

צא ולמד מאבותינו הקדושים, שכל ימיהם היו גרים עלי ארץ ולא פנו אל תענוגות בני אדם, רק לעולם היו יושבי אוהלים בלי כל בית, ובנקל היו נודדים ממקום למקום... כל שכן אנן יתמי דיתמי המלאים עוונות, שאם נבקש תענוגות נאכל עולמנו בחיינו, חס ושלוש, ומה נאכל לעולם הבא... אבל מי שהוא כגור בעולם הזה, יבנה לו בית נאמן לעולם הבא, כי יהיה אהוב למעלה, שהרי בשלושים וששה מקומות ציוותה תורה על אהבת הגר, והקב"ה כביכול הוא הראשון שמקים כל התורה כולה והוא אהוב גר לתת לו לחם ושמלה, וביד כל אדם לעשות עצמו גר בארץ כאשר יהיה נכנע כנפש הגר ולא יבקש ללכת בגדולות ובנפלאות."

(פלא יועץ ערך "גר")

בדין שמים בודקים האם העשיר נוהג באותה מדה במותרות ובצדקה

ויקרא כ"ז כ"ה: "וְכָל עֶרְכָּךְ יִהְיֶה בְשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשֶּׁקֶל."

נראה לפרש הפסוק בדרך רמז, דהנה מצוי לפעמים שהעשיר פוטר עצמו מחיוב צדקה בטענה שהוא כבר לא מרוויח בעסקיו כבראשונה, וטוען שאפילו אם פעם היו מוזיל מכספו ביד רחבה לצרכי צדקה, אבל עכשיו הוא נקלע לאיזה קושי מסוים בעסקיו עד שהוכרח לקצץ בכספי צדקה. אמנם אמיתות טענה זו נמדדת באופן הנהגת העשיר בשאר צרכיו, שאם הוא מקצץ בכל הוצאותיו - וניכר בו שאינו נוהג ברחבות ועשירות כבראשונה, אז צדקו דבריו שהוא מוכרח לקצץ גם בכספי צדקה, אבל אם בהוצאותיו הפרטיות הוא עדיין חי בלוקסוס כמנהג הגבירים, ולעומת זאת בכספי צדקה הוא מקצץ, אזי אין שום הצדקה לטענתו, כי אפילו אם יש לו קושי בעסקיו, אין לו לקצץ רק בכספי צדקה, אלא עליו לקצץ גם לצרכי גופו באותה המידה שבה הוא מקצץ לכספי צדקה. וזוהי יש לפרש מאמר הכתוב "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש" - והיינו שתמיד צריך האדם למדוד את "כל ערכך" והיינו את כל צרכי גופך והנאותיך, לפי מידת הנהגתך בשקל הקודש" - והיינו בכספי הצדקה שהם למטרת קודש, שאם בא לקצץ בשקל הקודש" - בכספי צדקה, יקצץ בשווה למה שמקצץ ב"כל ערכך" והיינו בכל צרכיך.

(רבי משה שטרנבוך שליט"א)

קודש תחת קודש

ויקרא כ"ז י': "לֹא יִחְלִיפוּ וְלֹא יִמִּיר אֶתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב וְאִם הִמִּיר יִמִּיר בְּהֵמָה בְּהֵמָה וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ."

"מצות הממיר בהמת קרבן בבהמה אחרת שתהיינה שתיהן קודש להיות התמורה קודש, כלומר הממיר בהמת קרבנו בבהמה אחרת, כגון שיאמר זו תהיה לקרבן תמורת זו, שתהיינה היא והתמורה שתיהן קודש, שנאמר (ויקרא כ"ז י') והיה הוא ותמורתו יהיה קודש. וזה הכתוב מצות עשה הוא, כלומר שתצוה אותנו התורה להיות התמורה קדושה ולנהוג קודש בשתיהן..."

משורשי המצוה, שרצה השם ברוך הוא להטיל מורא בלב בני אדם בכל עניני הקדש, וכמו שכתבתי בבנין הבית הקדוש וכליה בסדר ויקחו לי תרומה עשה א', שם תראה על צד הפשט כוונתנו בחומר הגדול הראוי לנו לנהוג בקודש. ועל כן כדי לקבוע בלבנו מוראת ענין הקודש, ציווה הכתוב לבל נשנה הדברים, אלא מכיון שנתקדשה הבהמה תהיה בקדושתה לעולם, ולא נחשוב להפקיעה מקדושתה ולהחליפה בבהמה אחרת, ואם יוציא הדבר מפיו, שתהפך מחשבתו וכל מעשהו ותהיינה שתיהן קודש, כי הוא בא במעשיו להפקיע קדושה, ותהיה להפך, שתתפשט יותר ותתפוש הכל."

(ספר החינוך מצוה ש"ב)

לעילוי נשמת: רבי אפרים ב"ר אברהם ברוך זצ"ל

הנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403

דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>

